

سلیمانیه استانبول، نسخه کتابخانه ملت استانبول، نسخه کتابخانه ملی آنکارا؛ دیوان بلخی؛ ویژگی‌های نگارش؛ املاء و فونتیک؛ املاء ترکی عثمانی؛ ویژگی‌های ساختاری؛ ساختار جمله؛ وزن و قافیه؛ تکرار جمله‌ها؛ تکرار کلمات؛ روش تصحیح؛ اختصارات در تصحیح دیوان بلخی. بعد از مقدمه، متن دیوان آمده است. الحاقات کتاب هم شامل فهرست آیات، فهرست احادیث، پیوست‌ها و منابع است.

فهمه سیفی

هشت بهشت (مقدمه، بهشت اول و بهشت دوم)، ادریس بدلیسی، مقدمه، تصحیح و تعلیقات: مهری پاکزاد، سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی (با همکاری واحد مهاباد)، مهاباد ۱۳۸۵، ۸۲۶ صفحه.

ادریس بدلیسی، از مورخان صاحب‌نام دوره عثمانی و ملقب به مولانا، کمال‌الدین و حکیم‌الدین، فرزند شیخ حسام‌الدین علی بدلیسی، در روز سه‌شنبه ۲۱ صفر ۸۶۱ به دنیا آمد. نزد پدرش به فراگیری علوم متداول پرداخت و به زبان فارسی و عربی و ترکی تسلط یافت. مدتی در دستگاه جهانشاه قراقویونلو خدمت کرد و هنگامی که حسن بیگ آق‌قویونلو تبریز را متصرف شد، ادریس و پدرش به تبریز رفتند و در آنجا ساکن شدند. پس از مرگ حسن بیگ، ادریس کاتب دیوان و نشانچی (طغرانیس) دربار سلطان یعقوب (۸۸۳-۸۹۳ق) و الوند میرزا شد و تحت حمایت قاضی عیسی پرورش یافت. او در دستگاه سلطان یعقوب احترام ویژه‌ای داشت و در سفر سلطان به اژان، از همراهان او بود و در پاسخ به فتح‌نامه بایزید دوم، که برای سلطان یعقوب ارسال شده بود، ادریس بدلیسی جوابیه‌ای از طرف سلطان یعقوب نوشت. سلطان بایزید با دریافت این نامه که از نظر نگارش و محتوا بسیار قابل توجه بود به ادریس علاقه‌مند و خواهان به خدمت گرفتن او شد؛ بنابراین ادریس تبریز را به قصد استانبول ترک کرد و به خدمت بایزید درآمد و به دستور سلطان بایزید نگارش تاریخ آل عثمان را با عنوان هشت بهشت برعهده گرفت و در مدت دو سال و شش ماه کتاب را تألیف کرد. پس از مرگ سلطان بایزید به خدمت سلطان سلیم درآمد. او سرانجام در ۹۲۶ق از دنیا رفت.

دیگر آثار او عبارت‌اند از رساله‌الاباء عن مواقع الوباء؛ ترجمه فارسی چهل حدیث؛ مرآت الجمال؛ شرح فصوص الحکم ابن عربی؛ شرح گلشن راز شبستری به نام حق‌المتین؛ شرحی بر خمیریة ابن فارض؛ حاشیه بر تفسیر بیضاوی (ناقص، مشتمل بر برخی از آیات)؛ ترجمه حیات الحیوان؛ رساله فی النفس؛ رساله در اباحت بعضی اعانی؛ شرح مثنوی؛ مناظره الصوم و السعید؛ شرح حدیث اربعین؛ کنز الخفی فی بیان مقامات الصوفی؛ حق‌المبین؛ حاشیه شرح تجرید؛ قانون شهنشاه؛ و منشآت. اثر اخیر تنها کتابی است که به ترکی از وی به یادگار مانده است.

هشت بهشت با نثری مصنوع و متکلف و به تقلید از تاریخ و صاف و جهانگشای جوینی تحریر شده است. محتوای این اثر شامل شرح زندگانی هشت سلطان اول از سلاطین عثمانی است، از عثمان بیگ غازی تا سلطان بایزید دوم و به جلوس یاووز سلطان سلیم ختم می‌شود. ادريس در نگارش این اثر از اشعار فارسی و عربی پیشینیانی چون نظامی، سنایی، سعدی، حافظ، مولوی، امیر معزی، عراقی، اوحدی، فردوسی، ظهیر فاریابی، شیخ بهایی، خاقانی، شیخ محمود شبستری، انوری، جامی، خیام، کمال خجندی، بابا افضل کاشانی، قاسم انوار، امیر خسرو؛ حضرت علی، متنّبی، امام شافعی، قریط عنبری، ابی تمام، طریح بن اسماعیل ثقفی، ابوالحسن نامی و... استفاده کرده است. همچنین آیات و احادیث و گاهی نیز اشعاری از خود به فارسی و عربی، با ذکر «لمؤلفه»، در لابه‌لای نوشته‌ها آورده است.

کتاب حاضر شامل مقدمه و بهشت اول و دوم هشت بهشت است که به همت خانم دکتر مهری پاکزاد تصحیح شده است. مصحح با معرفی نسخه‌ها و روش تصحیح و ویژگی سبکی کتاب را آغاز کرده است. نسخه اساس در این تصحیح نسخه موجود در کتابخانه سلیمانیة ترکیه به شماره ۲۱۹۷، به خط خود مؤلف، است. دیگر مباحثی که در این بخش مطرح شده عبارت است از روش تصحیح، مختصات مهم رسم الخطی در نسخه‌های هشت بهشت، معرفی و مقایسه مختصر نثر هشت بهشت، تاریخ جهانگشا، تاریخ و صاف، تاریخ معینی و ظفرنامه. در بخش بعد مقدمه مصحح قرار گرفته که در آن، علاوه بر اهمیت زبان فارسی در عثمانی، به شرح کامل احوال مؤلف کتاب و آثارش پرداخته شده است و بعد از آن متن کتاب مشتمل

بر مقدمه و بهشت اول و دوم آمده است. پس از این بخش — که بخش اصلی کتاب است و با توجه به سه نسخه تصحیح شده — بخش دیگر با نام یافته‌ها و فهرست‌ها و پیوست‌ها آمده که شامل یافته‌های پژوهش، کشف آیات، کشف الاحادیث، کشف الابیات (فارسی و عربی)، فهرست اعلام (اشخاص، جای‌ها و کتاب‌ها)، فهرست اشعار (فارسی و عربی)، واژه‌نامه و پیوست‌ها است و، در پایان، منابع کتاب درج شده است. مصحح، با افزودن تعلیقات مفید، کار علاقه‌مندان به مطالعه کتاب هشت بهشت را آسان‌تر و روان‌تر کرده است.

شایان ذکر است تصحیح انتقادی بهشت هشتم و خاتمه هشت بهشت نیز، در قالب پایان‌نامه دانشگاهی، به همت آقای سیامک رزاقی (دانشگاه تبریز، ۱۳۹۵) انجام شده، که البته تاکنون به چاپ نرسیده است. همچنین دو بهشت اول و دوم این اثر در ترکیه به زبان ترکی ترجمه و چاپ شده، و بهشت هشتم نیز در قالب پایان‌نامه دکتری، در ترکیه تصحیح شده و به چاپ رسیده است.

فهمه سیفی

Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı, Editörler: Ahmet Yaşar Ocak, Ali Uzun Pekker ve Kenan Bilici, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2006, 2 cilt, 1248 sayfa.

تمدن دوران سلجوقیان و حکومت‌های محلی ترک در آناتولی، به کوشش احمد یاشار اجاق، علی اوزای پکر و کنعان بیلجی، انتشارات وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه، آنکارا ۲۰۰۶م، دو جلد، ۱۲۴۸ صفحه.

کتاب حاضر به قلم جمعی از نویسندگان ترک، به شیوه دانشنامه‌ای مبسوط، مصور و در قطع رحلی، در دو جلد، به زبان ترکی استانبولی، تدوین و در سال ۲۰۰۶ چاپ شده و در سال ۲۰۱۵ به چاپ دوم رسیده است. جلد اول به معرفی زیرساخت‌های دولت سلجوقی و نیز حکومت‌های محلی آناتولی — که حدفاصل بین سلجوقیان ترک و دولت عثمانی بودند — از جمله زیرساخت‌های سیاسی، اجتماعی، دینی، اقتصادی، نظامی، علمی، ادبی،